

Hoe maak je onderwijs voor praktijkgerichte professionals?

Prof. dr. Joseph Kessels

20 maart 1997

Samenvatting

Inleiding

De vernieuwing van de opleidingen voor helpenden, verzorgenden en verpleegkundigen is een spannende aangelegenheid voor opleidingsinstituten, zorginstellingen en leerlingen. Het nieuwe samenhangend stelsel leidt tot ingrijpende reorganisaties en tot nieuwe leerplannen. Het rapport *Gekwalificeerd voor de Toekomst* bevat de nieuwe regelingen voor de inrichting van de opleidingen. Vandaag willen we stilstaan bij die onderwijsvernieuwing. In deze bijdrage wil ik in het bijzonder ingaan op de samenwerking tussen de zorginstelling en de school. We hebben met die samenwerking een gedeeld belang: goed opgeleide, praktijkgerichte professionals. Graag wil ik daartoe een toelichting geven op de weg die we willen bewandelen om in augustus met een krachtig leerplan aan de slag te gaan, waarmee we allemaal goed uit de voeten kunnen.

Het gezamenlijk belang kunnen we uitdrukken in de vraag: **Hoe kunnen we in de toekomst beschikken over gekwalificeerde beroepsbeoefenaren?**

Vragen die zich dan vervolgens opdringen zijn:

1. Over welke bekwaamheden moeten leerlingen beschikken als ze van school komen? Wat moeten ze eigenlijk kunnen? Wat mogen we van ze vragen, en wat niet?
2. Hoe komen we er achter wat we nodig vinden?
3. De school heeft eigen opvattingen over wat een goede helpende, verzorgende of verpleegkundige is. Passen die opvattingen bij die van de zorginstellingen?
4. De zorginstelling heeft duidelijke ideeën over welke zorg zij graag wil leveren en hoe zij het werk in de instelling daartoe wil inrichten. Medewerkers en leerlingen bepalen uiteindelijk hoe die zorg er feitelijk uit gaat zien. Wat vraag je dan van het opleidingsinstituut? Wat is reëel en wat kan het opleidingsinstituut in twee, drie of vier jaar wel en niet leveren?

Uitgangspunten

Het rapport *Gekwalificeerd voor de Toekomst* geeft op een aantal van deze vragen al antwoord. In feite beschrijft het rapport voor de diverse nieuwe opleidingen welke beroepsbekwaamheden de leerlingen moeten verwerven. De concrete invulling daarvan zullen instellingen en scholen echter samen moeten vormgeven. Bij die vormgeving spelen voor de samenwerkingspartners de volgende uitgangspunten een belangrijke rol:

1. De leerlingen moeten van het ene opleidingsniveau kunnen doorstromen naar een hoger niveau zonder onnodig tijdverlies. Ook als een leerling ontdekt dat een bepaalde opleiding niet goed past bij de eigen mogelijkheden of ambities, dan is het instromen in een lager niveau mogelijk zonder hinderlijke overlap.
2. De nieuwe opleidingen sluiten aan bij de wens om beroepsbeoefenaren breed inzetbaar te maken in een grote variëteit van zorgsituaties. De opleidingen bereiden voor op een ontschot werkveld. Daartoe verwerven de leerlingen een afgewogen geheel van functiespecifieke, beroepsmatige en beroepsonafhankelijke competenties. Door een uitgekiend systeem van werkervaringsplaatsen en stages proberen we de leerling in aanraking te laten komen met elke zorgsituatie waarvoor hij of zij in de opleiding een deelcertificaat behaalt.
3. De nieuwe opleidingen moeten niet alleen een product zijn van inhoudelijke onderwijsvernieuwing. Door de samenwerking met het werkveld krijgen de opleidingen ook een groot draagvlak bij de zorginstellingen. Bestaande relaties en samenwerkingsvormen zijn verstevigd en nieuwe zijn eraan toegevoegd. Deze nauwe betrokkenheid bij het werkveld draagt niet alleen bij aan de kwaliteitsverbetering van het onderwijs op school, maar heeft ook een gunstige invloed op het leerklimaat binnen de instellingen.
4. De proeve van bekwaamheid is voor de docent en de leerling een vorm van een opleidingscontract: de leerling zet zich in om aan de gestelde kwalificatie-eisen te voldoen, terwijl de docent de leerling helpt bij het realiseren van die doelen. De proeve van bekwaamheid schept duidelijkheid over de uitwerking van de kwalificatie-eisen en over de wijze waarop de leerlingen het bewijs zullen leveren dat zij daaraan voldoen. De docenten krijgen een grote mate van autonomie in de manier waarop zij, binnen het aangegeven tijdpad, de leerlingen helpen bij de voorbereiding op de proeve.
5. Naast de vakinhoudelijke kwalificaties besteden de nieuwe opleidingen bijzondere aandacht aan een aantal ondersteunende vaardigheden. Het gaat om studievoordigheden en reflectieve vaardigheden. Deze vaardigheden zijn niet

alleen van belang voor de ontwikkeling van de beroepsonafhankelijke competenties die een grote rol spelen in de hogere opleidingsniveaus, maar ook voor leerlingen met een lage vooropleiding die extra steun behoeven bij het zelfstandig verwerken van de leerstof.

Noodzaak tot samenwerking en versteviging van de relaties

Als we deze uitgangspunten willen realiseren, dan zullen zorginstellingen en scholen inderdaad nauw moeten samenwerken. Aangezien de beroepsbekwaamheden, kwalificaties of competenties zo'n belangrijk vertrekpunt vormen voor de nieuwe opleidingen, komen de traditionele schoolvakken wat meer op de achtergrond te staan. In de raamopleerplannen vinden we ze dan ook niet meer met zoveel woorden terug. Nu staan de groepen van deeltkwalificaties centraal in het leerplan. Om het nieuwe leerplan echt tot leven te brengen zullen zorginstellingen en scholen hun samenwerking moeten gebruiken om voor de leerlingen geschikte leersituaties te creëren waarin zij die vereiste beroepsbekwaamheden kunnen verwerven, en ook het bewijs kunnen leveren dat zij inderdaad goed voorbereid zijn op het toekomstige werk.

Proeve van Bekwaamheid

De centrale bouwstenen van de nieuwe opleidingen zijn de proeven van bekwaamheid: *Op welke wijze kan de leerling het bewijs leveren dat hij of zij de vereiste competenties heeft verworven?*

Wij besteden veel aandacht aan het ontwerpen van die proeven. De deeltkwalificaties uit de nieuwe regelingen zijn daarbij ons vertrekpunt. De ontwikkelaars proberen consequent de volgende vragen te beantwoorden:

Bijvoorbeeld:

In deeltkwalificatie 302 Basiszorg staat: (02) *De afgestudeerde kan een zorgvrager helpen bij de persoonlijke verzorging.*

Vragen zijn dan:

Hoe kan een leerling het bewijs leveren dat hij of zij dat kan?

Waar moet de leerling dat bewijs leveren: in school of in de praktijk?

Wie bepaalt of het goed gaat?

Hoe moeten we de leerling voorbereiden op de beroepsbekwaamheid?

Wat kunnen we op school doen, wat moeten we in de praktijk doen?

Wat is praktisch haalbaar? Wat kan in het eerste jaar, wat zou in de volgende jaren kunnen?

Bij het ontwerp van een opleiding die gebouwd is op dergelijke vragen is het van belang dat de ontwikkelaars hun voorstellen voorleggen aan opleidingscoördinatoren en praktijkbegeleiders in het werkveld, om zo samen te zoeken naar mogelijkheden om de leerlingen zo goed mogelijk voor te bereiden op een bekwaame beroepsuitoefening. In het project werken we dan ook met

referenten uit het praktijkveld, die hun reacties geven op de concepten van de proeven.

De specifieke kwalificaties

Een apart punt van aandacht vormen de specifieke kwalificaties zoals: het verzorgen van verstandelijk gehandicapten (310), barenden, kraamvrouwen en pasgeborenen (311). Als we uitgaan van beroepskwalificaties en proeven van bekwaamheid, die leiden tot een deelcertificaat, dan zal de leerling ook met dergelijke beroepssituaties in aanraking moeten komen. Is dat altijd praktisch haalbaar? Voor dergelijke vragen zullen we in de komende tijd samen naar antwoorden moeten zoeken.

Het project van leerplanvernieuwing wil niet alles op zijn kop zetten. In het verleden is veel goed werk geleverd waar we blij mee zijn. We hebben ook toen al goede oplossingen gevonden voor de praktijkopleiding, de begeleiding van leerlingen, en de extra zorg voor leerlingen die dat nodig hebben. Het zijn stuk voor stuk verworvenheden waar we trots op zijn. Die verworvenheden moeten we in de huidige vernieuwing vasthouden. We hoeven niet vanaf nul te beginnen. De nieuwe regelingen geven de mogelijkheden om het onderwijs meer naar eigen inzicht in te richten. Die mogelijkheden proberen we goed te benutten. En als we het zo bekijken dat wordt de last alweer een stuk lichter, en dan kunnen het werk met meer plezier oppakken.

Ik hoop dat we straks in onze regio met veel genoeg terug kunnen kijken op deze enerverende periode. Het mooiste resultaat is als we over een paar jaar met de nieuwe opleidingen de eerste praktijkgerichte professionals kunnen afleveren. Professionals die goed voorbereid zijn op de praktijk en met plezier de zorg verlenen die we belangrijk vinden.